

DOI 10.33287/11209

УДК 352.07 (447)

ПРАВОВІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ПЕРЕДАЧІ ДЕЯКИХ ДЕРЖАВНИХ ПОВНОВАЖЕНЬ У СФЕРІ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН ОРГАНАМ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

LEGAL ASPECTS OF MECHANISM OF DELEGATION SOME STATE POWERS IN THE FIELD OF LAND RELATIONS TO LOCAL SELF-GOVERNMENT OF UNITED TERRITORIAL COMMUNITIES

Олена Майданник

Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Академії праці соціальних відносин і туризму

Elena Maidannyk

Doctor of Law, Professor, Professor of Constitutional, Administrative and Financial Law Department Academy of Labor, Social Relations and Tourism

 orcid.org/0000-0001-7906-8590

 olenamay@ukr.net

Юрій Оніщук

доктор юридичних наук, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права Академії праці, соціальних відносин і туризму

Yuriy Onischyk

Doctor in Law, Head of Constitutional, Administrative and Financial Law Department Academy of Labour, Social Relations and Tourism

 orcid.org/0000-0003-3355-3392

 onischyk.yv@socosvita.kiev.ua

Анотація

Стаття присвячена правовим особливостям механізму передачі деяких державних повноважень у сфері земельних відносин органам місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад (далі - ОТГ). На основі аналізу наукової літератури та нормативно-правових актів розглядається природа предметів відання та повноважень органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин. З'ясовано,

що їхній вектор в основному зводиться лише до управління землями комунальної власності, а також реалізації делегованих державних повноважень. Аналізуються законопроекти, якими пропонується перерозподіл цих повноважень на предмет їх відповідності Конституції України. Аргументовано, що передача повноважень органів виконавчої влади у сфері земельних відносин органам місцевого самоврядування ОТГ можлива лише у формі делегування законом. Обґрунтовано доцільність розроблення нових законодавчих актів у сфері місцевого самоврядування, земельних відносин та містобудівної діяльності.

Abstract

The article is devoted to the legal peculiarities of the mechanism of transfer of some state powers in the field of land relations to local self-government bodies of the united territorial communities.

On the basis of the analysis of scientific literature and normative legal acts, the nature of subjects of authority and authority of local self-government bodies in the field of land relations is considered. It has been found that their vector is mainly limited to the management of communal property lands, as well as the exercise of delegated state powers. The bills, which propose the redistribution of these powers for their conformity with the Constitution of Ukraine, are analyzed.

It is established that the scope of powers that are to be delegated to local self-government bodies are the following: disposal of state-owned lands (land plots) located within and outside settlements, but within the territories of united territorial communities; exercising state control over the use and protection of land of all forms of ownership within the territories of the united territorial communities; giving the executive bodies of the united territorial communities the right to draw up protocols on administrative offenses in the field of nature protection and use of natural resources; change of purpose of land plots located within and outside settlements, but within the territory of the united territorial communities, regardless of the form of ownership; transfer of land plots that are within the boundaries of the united territorial communities from state ownership to communal property of the united territorial communities after approval of the land management project for establishing (changing) the boundaries of the administrative-territorial unit.

It is argued that the transfer of powers of executive authorities in the field of land relations to local self-government bodies of the united territorial communities is possible only in the form of delegation by law. The expediency of development of new legislative acts in the field of local self-government, land relations and urban development is substantiated.

Ключові слова:

органи місцевого самоврядування об'єднаних територіальних громад, повноваження, предмети відання, делегування повноважень, повноваження у сфері земельних відносин.

Key words:

local self-government bodies of the united territorial communities, powers, articles of knowing, delegation of authority, powers in the field of land relations

Вступ

Розпочата в Україні децентралізація влади націлена на створення спроможних територіальних громад та дієвих органів місцевого самоврядування, здатних ефективно та якісно вирішувати всі питання місцевого значення. Вона покроково регламентована Концепцією реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [10] (далі - Концепція), серед головних етапів якої окреслені: заснування нової системи адміністративно-територіального устрою, утворення ОТГ, підвищення якості надання публічних послуг органами місцевого самоврядування ОТГ і органами виконавчої влади, розмежування їх повноважень та удосконалення системи планування території громад.

Деякі з цих етапів вже законодавчо та практично реалізовані. Наприклад, на підставі прийнятого Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [5] в Україні, станом на 29.09.2019 р. вже утворено 963 ОТГ [23], законопроектом № 2217а [12] із доповненнями [29] планується установити нову систему адміністративно-територіального устрою у складі громади, округи та регіону. Водночас ще не визначено чіткої позиції стосовно обсягу і правового механізму передачі деяких повноважень органів виконавчої влади у сфері земельних відносин органам місцевого самоврядування ОТГ. Тому реалізація цього етапу Концепції просувається дуже повільно. Оскільки на органи місцевого самоврядування ОТГ покладається вся відповідальність та завдання від імені та в інтересах ОТГ якісно вирішувати всі проблеми місцевого рівня, своєчасне наділення їх достатнім обсягом повноважень у зазначеній сфері є вкрай необхідним, адже земля, її надра та інші природні ресурси, що на ній розташовані є матеріальною основою місцевого самоврядування.

Зазначене свідчить про актуальність обраної нами теми дослідження, а також доцільність проведення подальших наукових розробок щодо пошуку та обґрунтування правового механізму та обсягу повноважень у сфері земельних відносин, які вкрай важливо передати на місце.

Методологія дослідження

Дана праця спрямована на висвітлення особливостей правового механізму передачі державних повноважень у сфері земельних відносин органам місцевого самоврядування ОТГ.

Поставлені завдання ми досягнули за допомогою застосування формально-логічного та термінологічного методів, які нам дозволили з'ясувати зміст понять «повноваження», «предмети відання», делеговані повноваження», «органи місцевого самоврядування ОТГ». Аналіз змісту законопроектів нами був проведений за допомогою герменевтичного методу. Системний підхід нам дозволив перевірити їх на відповідність чинному законодавству. За допомогою методу компаративного аналізу ми розглянули досвід проведення децентралізації влади у країнах Європейського Союзу та розглянули можливість його застосування в Україні. Метод моделювання дозволив зробити висновки за тематикою дослідження.

Результати дослідження

Правова природа повноважень органів місцевого самоврядування ОТГ у сфері земельних відносин

Повноваження є невід'ємним елементом правового статусу будь-якого публічного органу, яке розуміється як нерозривна єдність закріплених за органом публічної влади прав та обов'язків. З цього приводу Ц. Ямпольська зазначає, що орган держави не тільки має право, але і зобов'язаний вирішувати покладені на нього завдання, і цей зв'язок прав та обов'язків вона визначила як «правообов'язок» [30,

с. 5, 9]. Продовжуючи її думку А. Міцкевич наголошує, що закон визначаючи повноваження використовує такі загальні терміни як «керує», «управляє» тощо за якими не завжди можливо виокремити окремо права та обов'язки державного органу [24, с. 127]. У сучасній правовій доктрині ще й досі превалує така позиція щодо тлумачення терміну «повноваження» [21, с. 18; 26, с. 81], а тому в цій статті ми вкладаємо у нього саме такий зміст.

У свою чергу органи місцевого самоврядування наділяються повноваженнями для вирішення питань, які віднесені до предметів їх відання. Останні в юридичній літературі розуміються як сфера суспільних відносин, які законодавчо віднесені до компетенції муніципальних утворень, в межах яких вони можуть приймати рішення та здійснювати певні юридичні дії, [20, с. 87] або як межі юрисдикції місцевого самоврядування та сфери суспільного життя, на які розповсюджуються його повноваження [27]. Отже, предмети відання не передбачають конкретних прав та обов'язків, а лише окреслюють сфери в яких вони можуть виникати [18, с. 22]. Перш за все вони визначені на рівні Основного Закону (ст. 143) [1]. Резюмуючи вищенаведене зазначимо, що предмети відання та повноваження органів місцевого самоврядування є елементами, з яких складається їх компетенція.

Нормативно органами місцевого самоврядування ОТГ є сільські, селищні, міські ради (далі - ради ОТГ), їх виконавчі органи, до складу яких входять виконавчий комітет, управління, відділи та інші виконавчі органи, утворювані радою ОТГ (далі - виконавчі органи ОТГ), а також сільський, селищний, міський голова. Зауважимо, що органи місцевого самоврядування ОТГ в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] окремо не визначені як елемент системи місцевого самоврядування, за винятком старости (ст. 5), а також вони ще не отримали свого окремого правового статусу. Виявляється, що реформування поки що відбулося лише на рівні первинного суб'єкта місцевого самоврядування шляхом утворення ОТГ, але обсяг повноважень їх органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин майже не змінився. На нашу думку, це основний чинник, який є перешкодою здійснення ними ефективного управління земельними ресурсами в межах ОТГ. Хоча термін «межі ОТГ» ще не має нормативного визначення, але в юридичній літературі під ним розуміється встановлена містобудівною та землепорядною документацією умовна замкнута лінія, яка визначає територію ОТГ та відокремлює її від територій інших адміністративно-територіальних одиниць [25, с. 79]. Правовою основою для визначення меж ОТГ можуть стати проекти формування територій та генеральні плани сільрад, генеральні плани населених пунктів, і це узгоджується з положеннями законопроекту «Про внесення змін до Закону «Про регулювання містобудівної діяльності» № 6403 [14], яким запропоновано врегулювати питання планування та визначення меж території ОТГ шляхом закріплення за радами ОТГ повноважень приймати рішення про розробку плану ОТГ, генерального плану та іншої містобудівної документації. Він ще не ухвалений законодавцем, але це лише питання часу, яке вже поставлено на порядок денний, і воно обов'язково буде вирішено, коли органи місцевого самоврядування ОТГ будуть побудовані на новій системі адміністративно-територіального устрою.

Повноваження органів місцевого самоврядування у сфері земельних відносин визначені у багатьох нормативно-правових актах, серед яких провідне місце займають Конституція України [1], Земельний кодекс України [3] (далі - ЗК України), Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4], Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» [6] та ін. Принагідно зауважимо, що їхній вектор в основному зводиться лише до управління землями комунальної власності, а також реалізації делегованих державних повноважень. Водночас вони позбавлені можливості реального впливу на процес використання та розпорядження землями державної власності, які розташовані як в межах, так і за межами населених пунктів, з врахуванням інтересів територіальної громади. Зауважимо, на тому, що розпорядження Уряду № 60-р [11], згідно з яким за органами місцевого самоврядування ОТГ закріплено право погоджувати відведення у власність або у користування земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності, не вирішує всіх проблемних питань, оскільки воно, по-перше, не узгоджується з положеннями ст. 186 ЗК України [3], а, по-друге, не стосується

інших категорій земель державної власності. Також, поза увагою залишається питання забезпечення дієвого контролю з боку органів місцевого самоврядування ОТГ за використанням та охороною земель всіх форм власності, які розташовані на території ОТГ.

Розгляд законопроектів про передачу деяких державних повноважень у сфері земельних відносин

Наразі триває процес розробки механізму передачі органами виконавчої влади деяких повноважень у сфері земельних відносин органам місцевого самоврядування ОТГ про, що свідчать розроблені законопроекти, які зареєстровані у парламенті, але ще досі не ухвалені, серед яких ми відзначимо наступні.

Так, законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування з управління земельними ресурсами та посилення державного контролю за використанням і охороною земель» за № 4355 [13] передбачає закріплення за сільськими, селищними та міськими радами делегованих повноважень щодо розпорядження землями державної власності за межами населених пунктів, провадження зміни цільового призначення земельних ділянок приватної власності в межах і за межами населених пунктів, наділення їх виконавчих органів правом здійснення державного контролю за використанням і охороною земель. Цей документ взагалі не проводить розмежування між повноваженнями сільських, селищних, міських рад, їх виконавчих органів та рад ОТГ і їх виконавчих органів, а тому він не стимулює територіальні громади до утворення ОТГ.

Іншим законопроектом № 7118 [15] пропонується надання радам ОТГ повноважень щодо розпорядження землями державної власності в межах територій відповідних територіальних громад, за винятком земель природно-заповідного та іншого природоохоронного призначення під об'єктами природно-заповідного фонду загальнодержавного значення та ін., а також закріплення за виконавчими органами ОТГ можливості щодо здійснення державного контролю за охороною земель. Відзначимо, що даний проект закону, на відміну від попереднього, передбачає закріплення таких повноважень за органами місцевого самоврядування ОТГ, як власних, на що критично відреагувало Головне науково-експертне управління Верховної Ради України, зазначивши, що такі пропозиції виглядають вразливими з точки зору їх відповідності ч. 1 ст. 143 Конституції України [1] щодо правового регулювання відносин з питань майна, що є у комунальній власності та розпоряджаються землями комунальної власності [16]. Ми цілком погоджуємося з цими зауваженнями, оскільки фінансовою та матеріальною основою місцевого самоврядування є комунальне майно.

Відмінністю альтернативного законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління земельними ресурсами в межах території об'єднаних територіальних громад та врегулювання інших питань у сфері земельних відносин» за № 7118-1 [17] є те, що ним поряд з повноваженнями сільських, селищних, міських рад, запропоновано окремо виділити повноваження рад ОТГ та їх виконавчих органів у сфері земельних відносин шляхом надання їм можливості розпорядження землями державної власності, здійснення державного контролю за охороною земель та передачі земельних ділянок, які увійшли у межі ОТГ, із державної власності у комунальну власність ОТГ після затвердження відповідного проекту землеустрою. Але цей документ також передбачає закріплення додаткових повноважень за органами місцевого самоврядування ОТГ у статусі власних.

Особливо підкреслимо проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» № 2217а [12], яким запропонована нова система адміністративно-територіального устрою, припинення місцевих державних адміністрацій, створення префектів, без змін залишені положення про те, що щодо відання територіальних громад та їх органів місцевого самоврядування віднесено управління майном, що є у комунальній власності, затвердження програм

соціально-економічного та культурного розвитку, встановлення місцевих податків і зборів та ін. Аналізуючи його ми виявляємо, що предмети відання органів місцевого самоврядування ОТГ у сфері земельних відносин після завершення децентралізації залишаться незмінними, тобто відбудеться лише перерозподіл повноважень органів виконавчої влади.

З огляду на це, положення законопроектів № 7118 [15] та № 7118-1 [17], які передбачають закріплення за органами місцевого самоврядування власних повноважень щодо розпорядження землями державної власності, є неприйнятними, а положення проекту Закону № 4355 [13] є слушними, оскільки вони не передбачають вилучення із компетенції державних органів повноважень щодо розпорядження землями державної власності.

Делегування як форма передачі державних повноважень у сфері земельних відносин

Зауважимо, що законодавство України не містить чіткого визначення терміна «наділення органу повноваженнями». З одного боку, ст. 143 Конституції України [1] передбачає, що органам місцевого самоврядування можуть «надаватися законом окремі повноваження органів виконавчої влади», а цей термін, на думку деяких науковців, тотожний терміну «надані повноваження» [22, с. 27]. З іншого боку, у Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] вживається термін «делеговані повноваження» (ст. 27-35, 38).

На нашу думку, термін «надання повноважень» має більший обсяг і тому він позначає як делегування, так і передачу повноважень. Таку позицію ми аргументуємо посиланням на ч. 1 ст. 4 Європейської хартії місцевого самоврядування [2], в якій йдеться про можливість надання органам місцевого самоврядування відповідно до закону повноважень для виконання конкретних завдань, а в ч. 5 цієї ж статті вже передбачена можливість делегування повноважень органам місцевого самоврядування яким-небудь центральним або регіональним органом влади. У зв'язку з цим принципова відмінність між передачею повноважень та їх делегуванням полягає у тому, що у разі передачі відповідне повноваження вилучається з компетенції органу виконавчої влади і включається до компетенції органу місцевого самоврядування, тоді як делегування - це надання органом виконавчої влади належного йому за законом повноваження вирішувати те чи інше питання органу місцевого самоврядування за згодою останнього [19, с. 29].

Повертаючись до предмету нашого дослідження ми вважаємо, що передача повноважень органів виконавчої влади у сфері земельних відносин органам місцевого самоврядування ОТГ можлива лише у формі делегування законом. Їх передача у формі власних призведе до незаконного втручання у справи держави.

Досвід країн Європейського Союзу свідчить про ефективність проведеної реформи децентралізації влади. Так, для федеративної системи Німеччини характерна значна концентрація законодавчих повноважень на федеральному рівні і майже повна децентралізація влади шляхом передачі великого обсягу повноважень на рівень місцевого самоврядування земель [28, с. 197]. Це здійснювалося шляхом проведення у 90-х роках функціональних реформ на рівні об'єднання муніципалітетів та округ метою яких було скорочення державних органів на місцях та посилення багатофункціональності органів місцевого самоврядування [28, с. 200]. Доленосним кроком на шляху реформи місцевого самоврядування в Польщі було прийняття нової Конституції Польщі 1997 р. у якій було встановлено, що територіальна організація Республіки Польща забезпечує децентралізацію державної влади (ст. 15). Суть децентралізації в Польщі полягала у передачі завдань, компетенцій та повноважень, фінансових активів і коштів із центрального рівня на рівень місцевого самоврядування. Також гмінам було надано самостійний правовий статус і передано право власності [28, с. 261]. Позитивні результати проведеної децентралізації мають місце і у Великій Британії, Франції, Австрії, Швеції, Угорщини та країнах Балтії.

Обговорення результатів

У разі припинення діяльності місцевих державних адміністрацій на порядок денний постане питання перерозподілу їхніх повноважень, в тому числі у сфері земельних відносин. Зрозуміло, що контрольно-наглядові повноваження планується закріпити за префектами, а всі інші будуть передані або закріплені за органами місцевого самоврядування ОТГ. Принциповим є питання визначення їх статусу - делеговані чи власні? Якщо власні, то перегляду підлягатимуть не лише повноваження, а й предмети відання органів місцевого самоврядування ОТГ, що повинно бути здійснено лише на конституційному рівні.

Положення Концепції [10] спонукають на визначення чіткого обсягу повноважень, які необхідно передати або делегувати органам місцевого самоврядування ОТГ у сфері земельних відносин для підвищення ефективності їхньої діяльності. Аналізуючи розглянуті нами законопроекти ми виявляємо, що в основному до обсягу повноважень, які планується передати органам місцевого самоврядування ОТГ входять наступні:

- розпорядження землями (земельними ділянками) державної власності, які розташовані в межах та за межами населених пунктів, але на території ОТГ;
- здійснення державного контролю за використанням та охороною земель всіх форм власності в межах території ОТГ;
- наділення виконавчих органів ОТГ правом на складання протоколів про адміністративне правопорушення у сфері охорони природи та використання природних ресурсів;
- зміна цільового призначення земельних ділянок, які розташовані в межах та за межами населених пунктів, але в межах території ОТГ, незалежно від форми власності;
- передача земельних ділянок, які увійшли у межі ОТГ, із державної власності у комунальну власність ОТГ після затвердження проекту землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальної одиниці.

Виходячи з положень Конституції України та враховуючи інституційні і функціональні особливості органів місцевого самоврядування ОТГ, наведені вище повноваження, можуть бути передані їм лише у статусі делегованих.

Висновки

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що основною концептуальною ідеєю інституційної реорганізації органів місцевого самоврядування є їх укрупнення через скорочення чисельності неспроможних сільських та селищних рад та посилення правової, організаційної та матеріальної спроможності органів місцевого самоврядування ОТГ відповідно до Методики формування спроможних громад [9].

Делегування може стати основним механізмом наділення органів місцевого самоврядування ОТГ додатковими повноваженнями у сфері земельних відносин від органів виконавчої влади, без втручання в предмети відання останніх. Це буде здійснено шляхом внесення змін до ЗК України [3], Законів України: «Про місцеве самоврядування в Україні» [4], «Про землеустрій» [7], «Про регулювання містобудівної діяльності» [6], «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [8] та ін.

Ми схилиємося до думки про те, що фрагментарне внесення змін до чинного законодавства у сфері земельних відносин зможе вирішити існуючу проблему лише на початковому етапі для забезпечення завершення реформи децентралізації влади в Україні. Але стратегія розвитку ОТГ та мета Концепції [10] обумовлює розроблення та прийняття нового Земельного кодексу України, Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закону України «Про землеустрій», Закону України «Про регулювання

містобудівної діяльності», Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель», Закону України «Про комунальну власність» тощо.

Перелік літератури та джерел інформації

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 24.01.2020).
2. Європейська Хартія місцевого самоврядування від 15.10.1985 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/994_036 (дата звернення 27.01.2020).
3. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 р. № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення 24.01.2020).
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр> (дата звернення 24.01.2020).
5. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19> (дата звернення 24.01.2020).
6. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 р. № 3038-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/3038-17> (дата звернення 27.01.2020).
7. Про землеустрій: Закон України від 22.05.2003 р. № 858-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/858-15> (дата звернення 27.01.2020).
8. Про державний контроль за використанням та охороною земель: Закон України від 19.06.2003 р. № 963-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/963-15> (дата звернення 27.01.2020).
9. Про затвердження Методики формування спроможних громад: постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 р. № 214. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-n> (дата звернення 24.01.2020).
10. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p> (дата звернення 24.01.2019).
11. Питання передачі земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності у комунальну власність об'єднаних територіальних громад: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31.01.2018 р. № 60-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60-2018-%D1%80> (дата звернення: 27.01.2020).
12. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади): Проект Закону України від 01.07.2015 р. № 2217а. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812 (дата звернення 24.01.2020).
13. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування з управління земельними ресурсами та посилення державного контролю за використанням та охороною земель: Проект Закону України від 31.03.2016 р. № 4355. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58610 (дата звернення 24.01.2020).
14. Про внесення змін до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності»: Проект Закону від 21.03.2017 р. № 6403. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61676 (дата звернення 24.01.2020).
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління земельними ресурсами в межах території об'єднаних територіальних громад: Проект Закону України від 18.09.2017 р. № 7118. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62556 (дата звернення 24.01.2020).
16. Висновок Головного науково-експертного управління на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління земельними ресурсами в межах території об'єднаних територіальних громад» (реєстр. № 7118 від 18.09.2017 р.). URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=62556&pf35401=436323> (дата звернення 24.01.2020).
17. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо управління земельними ресурсами в межах території об'єднаних територіальних громад та врегулювання інших питань у сфері

- земельних відносин: Проект Закону України від 04.10.2017 р. № 7118-1. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=62648 (дата звернення 24.01.2020).
18. Братановский С.Н. Правовое регулирование предметов ведения муниципальных образований в сфере использования и охраны земель: монография. М.: РИОР, 2011. 181 с.
  19. Бублик Г.В. Правове регулювання делегованих повноважень за законодавством України. Юридична Україна. 2004. № 8. С. 28-31.
  20. Бялкина Т.М. Компетенция местного самоуправления: проблемы теории и правового регулирования. Воронеж, 2006. 408 с.
  21. Дитяковский М.Ю. Осуществление органами местного самоуправления отдельных государственных полномочий: проблемы муниципально-правовой теории и практики: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. 12.00.01. Омск, 2008. 53 с.
  22. Конституція України. Науково-практичний коментар. Харків.: Право. 2003. 806 с.
  23. Об'єднані територіальні громади. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/kaznachejstvo-informuye/obyednani-teritorialni-gromadi> (дата звернення 24.01.2020).
  24. Мицкевич А.В. Субъекты советского права. М.: Гос. Изд-во юрид. литературы, 1962. 212 с.
  25. Потапенко С.А. Особенности установления границ объединённых территориальных громад в контексте реформы местного самоуправления в Украине. *Leges et Vita*. 2019. № 8/2. С. 76-80.
  26. Тулик І.І. Конституційно-правові засади делегування повноважень як форма взаємодії органів публічної влади: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2016. 223 с.
  27. Чаннов С.Е. Муниципальное право в вопросах и ответах. М., 2008. 192 с.
  28. Чернеженко О.М. Місцеве самоврядування в Україні та державах-учасницях ЄС: конституційне регулювання й організаційні моделі: монограф. К.: Видавництво: Ліра-К. 2018. 380 с.
  29. Що пропонує Концепція змін до Конституції України в частині децентралізації? (презентація). URL: <https://decentralization.gov.ua/news/11817> (дата звернення 27.01.2020).
  30. Ямпольская Ц.А. Субъекты советского административного права: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.11. М., 1958. 35 с.